

CONTRIBUȚII LA ICONOGRAFIA UNOR PARTICIPANȚI LA REVOLUȚIA DE LA 1848

de MARIA IONIȚĂ

În ultimii ani, patrimoniul Muzeului Național de Istorie al R. S. României s-a îmbogățit considerabil cu piese deosebit de valoroase, între care și numeroase opere de artă plastică. În această categorie se înscriu câteva portrete, în mare parte inedite, ale unor personalități remarcabile din epoca modernă a istoriei României. În cele ce urmează ne vom opri asupra a trei dintre acestea, care prin conținutul lor — îi prezintă pe Avram Iancu, Dumitru Brătianu și Ion Ghica — ne ajută să completăm iconografia numitelor personalități, luptători de seamă pentru unitatea și independența românilor, aflați în primele rânduri în timpul revoluției de la 1848.

În cursul anului 1980, Muzeul Național de Istorie a achiziționat o pictură, ulei pe pânză, cu dimensiunile de 800/630 mm, datată 1885 (stînga jos pe stratul de pictură), care-l prezintă pe Avram Iancu¹ tînăr într-o postură mai rar întîlnită — îmbrăcat în uniformă militară de husar — și-l are ca autor pe pictorul brașovean Mișu Popp (semnătura este prezentă tot în stînga jos, deasupra datei). Participînd el însuși la o serie de evenimente istorice importante, între care chiar revoluția de la 1848 din Transilvania², Mișu Popp este atras — mai ales din 1864, la reîntoarcerea sa în Brașov³ după îndelunga ședere în București și Cîmpulung-Muscel — de teme cu subiect istoric și în mod deosebit de portretul istoric. Începînd din 1882—1883 amenajează chiar o încăpere în podul locuinței sale din Brașov, destinată prezentării istoriei românești⁴ printr-o serie de portrete de personalități politice și culturale care contribuieră la realizarea unor pași însemnați pe drumul unității și independenței noastre, portrete ce erau plasate semnificativ la baza cupolei încăperii, sub ferestre care purtau culorile naționale: roșu, galben și albastru⁵. Pentru acest „panteon“ al său Mișu Popp a pictat imaginile lui Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Constantin A. Rosetti, Gheorghe Lazăr, Andrei Mureșanu ș.a., precum și o imagine a lui Avram Iancu din ultima parte a

¹ Muzeul Național de Istorie al R. S. României, nr. inv. 143.762.

² Ion Frunzetti, *Mișu Popp*, București, 1956, p. 12.

³ *Ibidem*, p. 14.

⁴ *Viața și opera pictorului Mișu Popp*, Brașov, 1932, p. 30.

⁵ *Ibidem*.

vieții : „bătrîn, bolnav, înfrînt, cu părul albit, fața brăzdată și privirile nesigure“⁶. Neîndoielnic că această imagine atît de departe de cea a „craului munților“ de la 1848 nu l-a satisfăcut pe Mișu Popp. De aceea, probabil, în 1885 acceptă cu bucurie să realizeze un nou portret al lui Avram Iancu la solicitarea lui George Avesalom din Viștea de Sus, județul Brașov, care se pare că-i era prieten și care, pe la începutul sec. al XX-lea, stabilindu-se în Brăila fondează societatea „Carpați“ a românilor ardeleni din acest oraș⁷. Rezultatul îl reprezintă amintita pînză aflată astăzi în patrimoniul Muzeului Național de Istorie al R. S. României.

Avram Iancu nemaifiind însă în viață, iar numeroasele fotografii rămase de la el păstrînd imaginea unui om marcat adînc de drama înfrîngerii sale, Mișu Popp apelează la două gravuri asemănătoare între ele, una realizată pe la 1860 de pictorul și litograful sibian Ion Costandea⁸, iar cealaltă datată 1864, aparținînd litografului vienez G. Venrich⁹. Afirmăm acest lucru cunoscînd obiceiul său de a copia gravuri, ori de a le interpreta cu modificări în compozițiile sale, pe care și-l însușise încă de pe cînd practica pictura religioasă¹⁰. Remarcăm totodată similitudinea celor trei imagini. Iancu din pînza lui Mișu Popp este o combinație, de altfel reușită, a unor elemente existente în cele două gravuri. Dacă trăsăturile feței se apropie la el mult mai mult de cele ale lui Iancu din cunoscuta pictură datorată lui Barbu Iscovescu, făcîndu-l incomparabil mai bine decît cei doi litografi amintiți, să semene cu eroul de la 1848, Mișu Popp preia fără discernămint îmbrăcămîntea de husar (cavalerist) cu care-l împodobiseră aceștia pe Iancu, probabil vrînd să sublinieze în mod deosebit relațiile existente între el și „împăratul mincinos“ de la Viena. Deși aduce unele modificări de amănunt vestimentației purtate de personaj în cele două gravuri, pictorul brașovean îi păstrează poziția și atitudinea. Avram Iancu este redat bust, cu capul descoperit, cu părul castaniu deschis pieptănat într-o parte cu cărare în dreapta; poartă mustăți drepte, lungi, depășind cu vîrfurile marginea feței, care este încadrată de favoriți și de o barbă scurtă ce nu-i acoperă deloc obraji. Privirea mîndră, dar și gînditoare a ochilor albaștri este aproape aceeași ca și în pictura lui Barbu Iscovescu. Este îmbrăcat în tunică de husar, bleumarin, cu brandemburguri negre și nasturi metalici galbeni. Pe umeri poartă o mantie vernil cu guler subțire din blană și căptușeală roșie, mantie aruncată și drapată peste umărul și brațul stîng. În mîna dreaptă, îndoită, ține o lunetă scurtă, a cărei formă — ca o mică pîlnie — Mișu Popp a împrumutat-o de la G. Venrich. În stînga, inspirîndu-se de data aceasta de la I. Costandea, apare, peste mantie, minerul săbiei lui Iancu. Dacă această pictură a lui Mișu Popp a fost complet necunoscută pînă la apariția, cu puțin timp în urmă, a fotogra-

⁶ Ion Frunzetti, op. cit., p. 19.

⁷ Toate aceste amănunte ni le-a furnizat Liubomir Angheliescu, în posesia căruia s-a aflat pictura lui Mișu Popp pînă în 1980, data achiziționării ei de către muzeul nostru și fac parte din tradiția familiei.

⁸ Ioan C. Băcilă, *Portretele lui Avram Iancu*, Sibiu, 1921, p. 7.

⁹ Biblioteca Academiei R. S. României, Cabinetul de stampe, Gr. 19.I/VENRICH, G — 17.

¹⁰ Ion Frunzetti, op. cit., p. 28.

fiei ei pe coperta unui număr din „Magazinul istoric“, nu același lucru s-a întâmplat cu copia existentă de mulți ani în patrimoniul Muzeului județean Brașov. Procedînd probabil ca în cazul celor două portrete ale haiducului Radu Anghel¹¹, puțin timp după executarea portretului lui Avram Iancu la cererea prietenului său George Avesalom, Mișu Popp a mai realizat o copie a acestui portret, posibil din memorie, nedatînd-o și nesemnînd-o, copie avînd dimensiunile de 500/410 mm și dăruită fratelui său Nicolae I. Popp. De la fiica acestuia, Maria Zănescu, pictura ajunge în familia lui Valeriu Branîște, devenind proprietatea fiicei sale Valeria Branîște-Căliman, iar ulterior fiind vîndută Muzeului județean Brașov.

În cursul anului 1932 au intrat în posesia Muzeului de Istorie al R. S. Romînia două portrete inedite ale lui Dumitru Brătianu, unul înfățișîndu-l înainte de revoluția de la 1848, în timpul studiilor în drept făcute la Paris¹², celălalt la vîrsta senectuții¹³. Asupra ultimului, un portret miniatural (160×120 mm), ulei pe lemn, executat cu puțin timp înainte de moartea lui Dumitru Brătianu (1818—1892) de pictorul Theodor Aman, care, aflat și el spre sfîrșitul vieții (1831—1891), se îndeletnicea cu realizarea unor asemenea portrete de mici dimensiuni, nu insistăm în mod deosebit. Pictura îi redă bust și privindu-l ne reamintim cuvintele lui Emil Costinescu rostite la moartea lui Dumitru Brătianu în 1892 : „Parcă-l văd la Cameră ... Între capetele tinerilor se putea distinge un cap albit de zăpada anilor ... Și-ți impunea respect acel bătrîn ... îmbrăcat întotdeauna în negru, părul capului făcea astfel un contrast foarte artistic. Frunte mare, ochii vii și neastîmpărați...”¹⁴.

Primul dintre portrete este un desen în creion atribuit pictorului Ioan D. Negulici, nesemnlat, nedatat. Există, însă, o serie de argumente care ne permit să afirmăm că desenul a fost într-adevăr realizat de Negulici, iar ca dată posibilă a executării sale să presupunem anii 1835—1837 sau cel mult 1841—1842, după această dată pictorul nemai-fiind în Franța, iar un an mai tîrziu nici Dumitru Brătianu.

Inzestrat cu un deosebit talent, după ce deprinde meșteșugul picturii în atelierul lui Nicolae Livaditti de la Iași, Ioan Negulici pleacă, cu bani oferii de rude și admiratori, la Paris pentru a-și desăvîrși studiile, mai întîi în 1833—1837 și apoi în 1841—1842. În timpul primei șederi în capitala Franței el se va număra printre tinerii romîni care locuiau în pensiunea Ducolombier din strada St. Hyacinthe¹⁵, punctul obișnuit unde se întîlneau studenții munteni și moldoveni și purtau discuții aprinse privind situația politică a Principatelor și viitoarea lor organizare. În aceeași pensiune erau găzduiți și Ion Ghica, Alex. G. Golescu, Nicolae Kretzulescu, Dumitru Brătianu ș.a., de acesta din urmă

¹¹ *Ibidem*, p. 22—24.

¹² Muzeul Național de Istorie al R. S. Romînia, nr. inv. 164.441.

¹³ *Ibidem*, nr. inv. 164.440.

¹⁴ Alex. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu. Acte și scrisori din perioada 1840—1870, publicate cu o schiță biografică*, vol. I, București, 1933, p. 94.

¹⁵ *Ibidem*, p. 9.

legîndu-l pe Negulici o foarte durabilă prietenie¹⁶. În această primă perioadă a șederii sale la Paris suferă influența pictorului Ingres¹⁷ și a școlii lui, care răspîndise gustul portretelor în creion ce îndeplineau menirea fotografiilor de mai tîrziu și ofereau și posibilitatea multiplicării lor prin litografiere. Deja în timpul primei șederi a sale la Paris, Negulici execută o serie de portrete în creion, alegîndu-și de multe ori drept modelele prietenii pe care și-i făcuse printre studenții români. Deși realizate cu tot darul său de mare desenator, lucrările suferă prin păstrarea prejudecății clasice de redare a personajelor într-o poziție statică, chiar dacă prin natura lor — cum este cazul revoluționarilor, ființe romantice agitate prin definiție — nu se pretau la o asemenea tratare artistică. Lui Dumitru Brătianu Negulici îi face la Paris trei portrete, socotindu-l și pe cel în discuție. Două dintre ele sînt publicate de Lucia Dracopol-Ispir, ca existînd în colecții particulare, în 1939: respectiv un desen în sepia pe hîrtie reprodus de Alexandru Cretzianu¹⁸ și un desen în creion pe hîrtie gălbuie semnat și datat „1837, Paris”¹⁹. Desenul în creion aflat în posesia muzeului nostru, posibil a fi cel care în catalogul Luciei Dracopol-Ispir poartă mențiunea că ar fi dispărut²⁰, ne prezintă un Dumitru Brătianu tînar, în figura căruia regăsim trăsăturile puțin maturizate ale adolescentului din desenul sepia executat chiar la sosirea lui în Paris. Este redat imagine pe trei sferturi, îmbrăcat în costum de epocă, ținînd mîna dreaptă în deschizătura hainei. Părul creț este pieptănat peste cap, fără cărare, poartă cioc, iar mustața abia îi este mijită. Avînd aproximativ aceleași dimensiuni ca și desenul în creion datat 1837, respectiv 251×185 mm, este realizat tot pe hîrtie gălbuie specială ce purta pe ea un contur în care urma să se înscrie portretul. Întreaga lucrare poartă pecetea artei de desenator, portretist și miniaturist a lui Negulici, trăsăturile ferme ale creionului, poziția statică, dar fără a dezumaniza, aplecarea atentă, cu migală, asupra amănunțelor care individualizează fiecare dintre portretele sale, fie că este vorba de Dumitru Brătianu, C. A. Rossetti, Ion Eliade Rădulescu, Simeon Marcovici, Nicolae Bălcescu, Nicolae Kretzulescu, sau de confratele său Const. Daniel Rosenthal. De altfel Ioan Negulici intenționa să le strîngă pe toate într-un album al capilor revoluției de la 1848, dar moartea-i survenită în exil, la Constantinopol, la 5 aprilie 1851 nu i-a mai îngăduit realizarea unei asemenea opere.

Ultima lucrare asupra căreia ne oprim este un portret, pictură ulei pe pînză, avînd dimensiunea de 520×400 mm ce ni-l înfățișează pe Ion Ghica²¹ tînar, în perioada studenției la Paris. Ceea ce conferă o valoare deosebită acestei piese muzeistice nu este atît numele artistului care semnează (dreapta, pe stratul de pictură), anume Edouard Boutibonne, născut la Pesta în 1816, și care începe să lucreze și să se afirme în Franța

¹⁶ Dr. Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici. 1812—1851*, București, 1939, p. 45.

¹⁷ Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul revoluționar I. D. Negulici. 1812—1851. Cu prilejul aniversării a 150 ani de la naștere*, Ploiești, 1962, p. 14.

¹⁸ Alex. Cretzianu, *op. cit.*, p. 8.

¹⁹ Lucia Dracopol-Ispir, *op. cit.*, p. 29.

²⁰ Lucia Dracopol-Ispir, *Pictorul Negulici. 1812—1851*, p. 113.

²¹ Muzeul Național de Istorie al R. S. România, nr. inv. 71089.

între 1838—1847, dar mai ales faptul că reprezintă singura imagine de tinerețe din perioada de pînă la 1848 a lui Ion Ghica. Maria Kulibin, care a oferit tabloul muzeului nostru, este nepoată directă a lui Ion Ghica, fiică a unuia din copiii acestuia, Alexandru I. Ghica. Pînă în 1946, cînd a primit pictura moștenire, lucrarea s-a aflat un timp la Ghergani, proprietatea lui Ion Ghica, iar după moartea soției sale, Alexandrina, în 1926, a trecut în posesia fiicei lor Maria căsătorită Sturdza-Miclăușani.

Plecat la studii în „orașul lumină“ pe la sfîrșitul lui iunie 1835²² Ion Ghica se numără printre tinerii români ce locuiau în pensiunea Ducolombier, strada St. Hyacinthe din Cartierul Latin. Participă și el la aprinsele discuții purtate chiar în pensiune, sau la „Café Corneille“ și „Café Procope“, unde se comentau aprins scrisorile sosite din țară²³ de la Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu și Ion Voinescu II ce dădeau amănunte despre dezbaterile din Obșteasca Adunare în problema Regulamentului Organic și despre lupta grupului de deputați patrioți condus de Ion Cimpineanu, unchiul lui Ion Ghica. El semnează alături de Alexandru G. Golescu și Dumitru Brătianu procesul-verbal al ședinței de constituire la 20 august 1839²⁴ a „Societății pentru învățătura poporului român“. Se întoarce în țară la sfîrșitul lui 1840 sau începutul lui 1841, după ce urmează cursurile Școlii centrale de arte și manufacturi din Paris, își dă bacalaureatul în științele matematice la Facultatea de Științe a Universității din capitala Franței și urmează cursurile Școlii de mine de aici. Din această perioadă — 1838, începutul activității la Paris a pictorului portretist Edouard Boutibonne și 1840—1841, data părăsirii Parisului de către Ion Ghica — trebuie să dateze portretul aflat în patrimoniul muzeului nostru. Deși valoarea artistică a lucrării nu este deosebită, tînărul pictor, avînd întîmplător aceeași vîrstă ca și modelul său, înțelege și reușește să redea în ea esența personalității și trăirilor din acea perioadă ale revoluționarului român. Îi prezintă numai capul, așezat în profil stînga cu fruntea bombată acoperită de o șuviță din părul negru care este lăsat lung acoperind lobul urechii; gura hotărîtă este umbrîtă de mustața abia mijită, iar ochii scăpărători parcă privesc înainte. La gît are înnodată o lavalieră după moda timpului.

Numărîndu-se printre piesele de valoare de curînd intrate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie al R. S. România, lucrările de artă plastică mai sus prezentate, parte dintre ele existente deja în expoziția de bază a secției moderne, reușesc să întregescă în chip fericit galeria noastră de portrete ale marilor personalități politice din sec. al XIX-lea. Totodată ele acoperă golurile existente pînă acum mai ales în iconografia lui Dumitru Brătianu și Ion Ghica, pentru anume perioade din viața și activitatea lor.

²² Dumitru Păcurariu, *Ion Ghica*, București, 1965, p. 11.

²³ N. Petrașcu, *Ion Ghica*, în „Literatură și artă“, an. 1, nr. 7, 1897, p. 408.

²⁴ Dumitru Păcurariu, *op. cit.*, p. 36.

**CONTRIBUTIONS À L'ICONOGRAPHIE DE QUELQUES PARTICIPANTS
A LA RÉVOLUTION DE 1848**

Résumé

L'auteur signale et présente quelques acquisitions nouvelles du Musée National d'Histoire de la R. S. de Roumanie, oeuvres d'art plastique inédites qui se constituent en des importants témoignages iconographiques qui viennent compléter les portraits de certaines personnalités politiques remarquables de l'époque moderne : Avram Iancu, Dumitru Brătianu et Ion Ghica.

La brève description des oeuvres respectives — deux peintures (huile sur toile) et un dessin — est accompagnée par des considérations concernant les circonstances dans lesquelles ont été réalisées, les artistes plastiques auxquels elles appartiennent — Mișu Popp, Ioan D. Negulici et Edouard Boutibonne — ainsi que des précisions intéressantes concernant la circulation des pièces respectives, qui peuvent être admirées dans les salles de la section d'histoire moderne du Musée National d'Histoire de la R. S. de Roumanie.